

Iedereen is anders

Kinderkwaliteitscriteria
van inclusief onderwijs

Garant

Jorien Meerdink
mmv Martin Schuurman en Minke Verdonk

inhoud

Voorwoord

1. Inleiding	7
2. Inclusief onderwijs en kwaliteit	11
3. De kinderkwaliteitscriteria ten aanzien van inclusief onderwijs	17
3.1 De totstandkoming van kinderkwaliteitscriteria	17
3.2 Waarden en kernmerken van kwalitatief goed onderwijs	19
3.3 De top tien van kinderkwaliteitscriteria ten aanzien van inclusief onderwijs	20
4. Leerlingen in beeld	27
5. Een nadere beschouwing op de kinderkwaliteitscriteria vanuit het perspectief van de kwaliteit van bestaan en inclusie	73
5.1 Wat valt bij de criteria op?	73
5.2 Raakvlak met kwaliteit van bestaan	74
5.3 Inclusief onderwijs	77
5.4 Kinderen met een beperking	79
5.5 Inclusie en kinderen met een beperking	83
5.6 De rol van scholen	87
5.7 Toekomstdenken	88
5.8 Internationale ontwikkelingen	90
Referenties	92

3. de kinderkwaliteitscriteria ten aanzien van inclusief onderwijs

3.1 De totstandkoming van kinderkwaliteitscriteria

Het is een maatschappelijke verantwoordelijkheid om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen. Tot op heden is vanuit professioneel perspectief gekeken naar indicatoren waar de kwaliteit aan af te meten is.

De afgelopen jaren is door WESP op grote schaal en systematisch onderzocht wat kinderen en jongeren vertellen over hun ervaringen, hun behoeften, hun mening, en welke adviezen zij geven ten aanzien van het onderwijs. Er zijn kwaliteitscriteria gedestilleerd uit de grotendeels woordelijk uitgetypte open interviews met zo'n tienduizend leerlingen. Dit zijn leerlingen uit zowel basis- als voortgezet onderwijs, zowel regulier als speciaal onderwijs, uit alle delen van het land, met of zonder beperking of specifiek intellectueel, sportief of creatief talent.

De interviews zijn grotendeels gehouden door leerkrachten die in het kader van een WESP-training 'Luisteren naar leerlingen' de leerlingen van hun eigen of een naburige school hebben geïnterviewd (van der Ree, 2004). Deels zijn ze gehouden door onderzoekers van WESP als een school onderzoek wilde naar mening en beleving van leerlingen rond vraagstukken als participatie, pesten, leerproblemen, uitval, benutten van talent, onderwijsvernieuwing, tevredenheid, kwaliteit enzovoort (vgl Meerdink 2001).

De antwoorden op de open vragen zijn gecategoriseerd en in een speciaal ontwikkeld analyseprogramma gerubriceerd, gekoppeld aan achtergrondkenmerken en getotaliseerd. Vervolgens zijn de antwoordcategorieën vertaald naar kwaliteitscriteria.

Dat gebeurde op twee manieren: allereerst als een leerling zijn of haar mening expliciet formuleert: "mijn ideale leraar legt goed uit en helpt je wel genoeg, maar niet teveel". **"Goed uitleggen"** en **"genoeg helpen, maar niet teveel"** is dan de vertaling in twee criteria ten aanzien van een leerkracht. Meestal is in de interviews dan doorgevraagd op hetgeen de leerling verstaat onder "genoeg maar niet teveel helpen" en het antwoord is als citaat gekoppeld aan het criterium, bijvoorbeeld: "ik wil niet opvallen en geen uitzondering zijn omdat ik in een rolstoel zit."

De tweede manier van analyseren betreft antwoorden over wat een leerling NIET wenselijk vindt, bijvoorbeeld: "als ik bij een groepje ga zitten denkt de meester gelijk dat ik zit af te kijken, maar daar leer ik juist wat van." Dit soort antwoorden wordt als criterium positief geherformuleerd, bijvoorbeeld: **"ik leer door bij anderen te kijken hoe zij het doen"**. De kracht van het herformuleren naar een kwaliteitscriterium is dat het positieve en praktijkgerichte handvatten geeft voor leraren. De meeste leraren melden dat ze er meteen mee aan de slag kunnen.

Uiteindelijk zijn de criteria die het meest op elkaar lijken bij elkaar gezet en is er gekozen voor een overkoepelende benaming die de omschrijvingen het meest benadert: het hoofdcriterium. De hoofdcriteria zijn voorzien van subcriteria die ze operationaliseren en concretiseren. Bijvoorbeeld bij het hoofdcriterium **"Leerkrachten zijn positief"** luidt een van de subcriteria: **"Leerkrachten geven je vertrouwen en stralen dat ook uit"**.

Eerder heeft WESP op soortgelijke wijze kwaliteitscriteria voor de jeugdzorg geformuleerd, die later zijn verwoord tot kwaliteitsstandaarden (F. van Beek en L. Rutjes, 2009). Voor de residentiële jeugdzorg is op basis daarvan een instrument voor kwaliteitsverbetering ontwikkeld, de Verbeter-meter. Voor het onderwijs wordt deze binnenkort ontwikkeld.

3.2 Waarden en kernmerken van kwalitatief goed onderwijs

Behalve naar concrete criteria hebben we bij de analyse van de interviews gekeken naar waarden en kenmerken van onderwijs waarbij leerlingen zich prettig voelen. Hoe inclusiever de school, des te meer die gewaardeerd wordt door zijn leerlingen. Dat geldt zowel voor leerlingen met als zonder extra zorg- of hulpvragen.

Uit een analyse van belangrijke **WAARDEN** die kwalitatief goed onderwijs vanuit het perspectief van leerlingen weergeven, blijkt dat dezelfde aspecten steeds terug komen in gesprekken met leerlingen:

- vertrouwen
- luisteren
- verantwoordelijkheid
- respect
- solidariteit
- betrokkenheid
- democratie
- gelijkwaardigheid
- wederkerigheid

Belangrijke **KENMERKEN** van onderwijs dat voldoet aan criteria van leerlingen, zijn:

- zinvol leren, voorbereiden op vervolgonderwijs of beroep
- oriëntatie op de maatschappij
- individuele leervragen staan centraal
- talenten van leerlingen zijn uitgangspunt
- betrokkenheid van ouders
- doorlopende leerlijnen
- gemengde groepen
- rijke leeromgeving
- mogelijkheid om diverse en uiteenlopende leerstijlen toe te passen
- integratie van binnen- en buitenschools leren
- aandacht voor formeel en informeel leren

Inclusief onderwijs heeft meer te maken met cultuur en inhoud van het onderwijs dan met faciliteiten en voorzieningen.

3.3 De top tien van kinderkwaliteitscriteria ten aanzien van inclusief onderwijs

Tien belangrijke aspecten blijken in minstens driekwart van de interviews met leerlingen voortdurend terug te komen.

Deze zijn verzameld in een Top Tien:

- 1 De school is voor alle leerlingen vraaggericht en adaptief
- 2 Op school wordt rekening gehouden met mijn gevoelens
- 3 Leerkachten zijn positief
- 4 Ik word serieus genomen
- 5 Mijn zelfstandigheid wordt ondersteund
- 6 Mensen die belangrijk voor mij zijn, werken onderling en met mij goed samen
- 7 Je kunt op verschillende manieren leren
- 8 Ik kan in mijn eigen tempo en op mijn eigen niveau leren
- 9 We kunnen veel van elkaar leren
- 10 Er zijn ruimte en faciliteiten ten behoeve van mijn beperking, handicap of specifieke talent

1

De school is voor alle leerlingen vraaggericht en adaptief

- Er is respect voor leerlingen
- Er is respect tussen leerkrachten
- Verschillen tussen leerlingen worden positief gewaardeerd
- De sfeer op school is goed
- Conflicten en problemen worden hersteld in plaats van bestraft
- Er is veel gezamenlijkheid
- Leerlingen krijgen verantwoordelijkheid en beslissen mee
- De ervaringsdeskundigheid van leerlingen, ouders en andere betrokkenen wordt gewaardeerd en gebruikt
- Ouders worden serieus genomen en bij de school betrokken
- De school is huiselijk en kleinschalig ingericht
- Er zijn dieren en spullen van thuis op school
- Er is een rijke leeromgeving
- Er wordt gevraagd waar ik goed in ben en daar wordt het onderwijs op gebaseerd
- Leerlingen kunnen leren in hun eigen tempo, op hun eigen niveau en hun eigen manier

2

Op school wordt rekening gehouden met mijn gevoelens

- Ik kan met leerkrachten en andere betrokkenen praten over mijn gevoel
- Er wordt rekening mee gehouden dat ik naast gevoelens van blijdschap, trots en geluk ook gevoelens heb van pijn, angst en onzekerheid
- Leerkrachten, medeleerlingen en ouders vragen goed door naar wat ik vind, nodig heb en voorstel
- Er zijn op school veel leerlingen met verschillende achtergronden
- Ik herken me in vergelijkbare ervaringen van andere leerlingen

3

Leerkrachten zijn positief

- Mijn komst wordt goed voorbereid
- Niet de problemen worden benadrukt, maar de mogelijkheden
- Leerkrachten doen gewoon tegen mij
- Leerkrachten geven vertrouwen en stralen dat ook uit
- Leerkrachten zijn vrolijk en maken grapjes
- Leerkrachten praten niet achter mijn rug om of maken niet die indruk
- Leerkrachten maken geen uitzondering van mij maar maken wel uitzonderingen voor me als die nodig zijn
- Leerkrachten houden er rekening mee dat ik sneller moe, afgeleid, ongeconcentreerd of langzaam ben, zonder dat het opvalt

4

Ik word serieus genomen

- Ik word net zo als andere kinderen behandeld
- Leerkrachten en andere betrokkenen praten niet tegen mij alsof ik jonger lijk dan ik ben
- Leerkrachten benaderen me niet te kinderlijk, zoals knuffelen of op schoot nemen
- Er wordt naar mij geluisterd
- Er wordt naar mijn mening gevraagd
- Er wordt naar mijn advies gevraagd
- Er wordt naar mijn tevredenheid gevraagd over dingen die belangrijk voor mij zijn

5

Mijn zelfstandigheid wordt ondersteund

- Ik word niet onnodig of te snel geholpen
- Er wordt steeds gekeken of ik dingen misschien al zelf of met minder hulp kan
- Ik krijg voldoende de kans om dingen eerst zelf te proberen
- Ik krijg voldoende tijd om de dingen op mijn manier te doen
- Ik mag best risico's lopen en word niet overmatig beschermd
- Sociaal gedrag van alle leerlingen wordt bevorderd
- Ik word goed voorbereid op vervolgonderwijs, maatschappij en beroep

6

Mensen die belangrijk voor mij zijn, werken onderling en met mij goed samen

- Ik weet welke steun, zorg en hulp in mijn situatie mogelijk is
- Ik weet wie wat waarom doet
- Ik weet wat een ander van mij verwacht en wat ik kan verwachten
- Er zijn niet steeds wisselende professionals
- Mijn ouders en anderen worden als vanzelfsprekend betrokken bij de school
- Mijn ouders en betrokkenen kunnen meedenken over wat belangrijk voor mij is
- De school maakt samen met mij duidelijk aan anderen wat ik nodig heb en hoe het met mij gaat
- Afspraken worden zoveel mogelijk op elkaar afgestemd bijvoorbeeld rond artsenbezoek, remedial teaching, ambulante begeleiding

7

Je kunt op verschillende manieren leren

- Door creatieve en expressieve activiteiten
- Door bewegen, bezig zijn met je lichaam
- Van sociale activiteiten en hoe je met elkaar omgaat
- Van bezig zijn met je gevoel, hoe je bent en hoe je je uit
- Door logisch-rekenkundige activiteiten
- Door bezig te zijn met de natuur en alles dat leeft
- Door bezig te zijn met de taal en woorden
- Door ruimtelijke en visuele activiteiten
- Door bezig te zijn met vragen over het leven en het bestaan

8

Ik kan in mijn eigen tempo en op mijn eigen niveau leren

- Ik mag in sommige dingen sneller en andere dingen langzamer gaan
- Mijn activiteiten worden positief gewaardeerd
- Ik word uitgedaagd om het beste uit mijzelf te halen
- Ik stel leerdoelen met mensen die mij goed kennen
- We evalueren regelmatig samen de gestelde doelen

9

We kunnen veel van elkaar leren

- Anderen kunnen mij helpen
- Andere leerlingen worden betrokken bij het leren van dingen die voor mij lastig zijn
- Ik kan meedoen of mag kijken bij activiteiten die ik niet (zelfstandig) kan
- Ik kan anderen helpen bij wat ik zelf goed kan
- Ik kan in groepjes veel leren en zelf dingen uitvinden
- Leerkrachten nemen niet teveel tijd voor mij apart als uitzondering
- Inzet van extra hulp en zorg komt ook ten goede aan andere leerlingen in de groep

10

Er zijn ruimte en faciliteiten ten behoeve van mijn beperking, handicap of specifieke talent

- Er is voldoende bewegingsruimte
- Er zijn aparte ruimtes
- Er is voldoende privacy
- Er zijn plekken om lekker uit te rusten
- Er zijn hulpmiddelen die ik nodig heb
- Er zijn mensen die weten hoe ze hulpmiddelen, medicijnen enzovoort moeten gebruiken
- Er is kennis over mijn beperking of handicap
- Er zijn leermiddelen die speciaal ontwikkeld zijn voor mijn beperking of handicap
- Ik kan leermiddelen gebruiken die juist niet speciaal ontwikkeld zijn
- Er is voldoende veiligheid
- Er is flexibiliteit in het rooster om tijd te maken voor mijn specifieke talent
- Ik kan met andere kinderen die snel leren, mijn eigen tempo volgen, interessante vakken volgen en leren door te spelen en te ontdekken

Colofon

Iedereen is anders - kinderkwaliteitscriteria van inclusief onderwijs

Auteurs

Jorien Meerdink met medewerking van Minke Verdonk en Martin Schuurman

Onderzoek

Bureau WESP, onderzoek, training en methodiekontwikkeling in jeugdzorg en onderwijs.

www.wespweb.nl

Opdrachtgevers

Revalidatiefonds

Nederlandse Stichting voor het Gehandicapte Kind (NSGK)

Fotografie

Leerkrachten en leerlingen van 'Vragenderwijs'

Vormgeving

Laurien Stam

Uitgave

Uitgave Garant, 2011

Somersstraat 13-15, B-2018 Antwerpen

Koninginnelaan 96, NL-7315 EB Apeldoorn

www.garant-uitgevers.be - www.garant-uitgevers.nl

info@garant.be - info@garant-uitgevers.nl

© 2011 WESP & Garant-Uitgevers n.v.

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen

mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd

gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande

en schriftelijke toestemming van de auteur en van de uitgever.

ISBN 978-90-411-2734-8

D/2011/5779/26